

בכלל "שבת שבתון" גם חרישה הדומה לזריעה וזמירה, ולוקה עליה כמו בלא תזרע.

ומאן דאמר אינו לוקה — אית ליה טובר כמו דאמר רבי אבין אמר רבי אילעא, ואינו מרבה דבר בכלל ופרט, ואין לוקין אלא על זריעה וזמירה, ולא על חרישה דלא כתיבא.

ודחינן: לא בהכי פליגי.

אלא, דכולי עלמא לית ליה דרבי אבין אמר רבי אילעא, וסברת מאן דאמר לוקה, שפיר מובנת, שהוא לומד חרישה בכלל ופרט וכלל מזריעה.

ואילו מאן דאמר אינו לוקה על חרישה, אמר לך: מכדי זמירה בכלל זריעה היא, שעל ידי הזמירה צומח האילן יותר טוב, ובצירה בכלל קצירה, שזו בגפן וזו בתבואה. ואם כן, למאי הילכתא כתיביהו רחמנא לשתייהן?

על כרחך, למימר, דרק אחני תולדות, בצירה וזמירה, הוא דמחייב בשביעית. אבל אתולדה אחרינא, כחרישה, לא מחייב, ולכן אמר שאינו לוקה על חרישה וכדומה.

ומקשינן: וכי לא כתיבי שאר תולדות בלאו?

והתניא בברייתא דלעיל [ושם התבארה] "שדך לא תזרע וברמך לא תזמור, אין לי אלא זירוע וזימור, מנין לעידור וקשקוש וכיסוח?"

תלמוד לומר "שדך לא, ברמך לא". ודרשינן: כל מלאכה שבשדך לא, תעשה, כל מלאכה שבכרמך לא תעשה.

ומנין שאין מכרסמין ואין מזרדין ואין מפסגין באילן?

תלמוד לומר "שדך לא, ברמך לא". ודרשינן: לא תעשה כל מלאכה שבשדך, ולא תעשה כל מלאכה שבכרמך.

ומנין שאין מזבלין ואין מפרקין ואין מעשנין באילן?

תלמוד לומר "שדך לא ברמך לא" — כל מלאכה שבשדך לא, וכל מלאכה שבכרמך לא.

יכול לא יקשקש תחת הזיתים, ולא יעדר תחת הגפנים ולא ימלא נקעים מים, ולא יעשה עוגיות לגפנים?

תלמוד לומר "שדך לא תזרע". זריעה בכלל "שנת שבתון תהיה לארץ" היתה. ולמה יצתה זריעה להכתב בפני עצמה? — לחקיש אליה, ולומר לך: מה זריעה מיוחדת בכך שהיא עבודה שבשדה ושכרם — אף כל שהיא עבודה שבשדה ושכרם אסורה.

ומוכח מברייתא זו שהרבה תולדות נכללו בלאו ד"שדך לא, כרמך לא", ולא רק זמירה ובצירה, ולמה לא ילקה אף על החרישה!?

ומשנינן: כל הני תולדות שבברייתא נאסרו רק מדרבנן. והא דיליף להו מקרא — אסמכתא בעלמא הוא, ולוקה בתולדות רק על בצירה וזמירה.

כי אתא רב דימי מארץ ישראל לבבל, אמר: ב-ג

שמעתי בארץ ישראל את דברי השואל:

יכול ילקה העובד את האדמה בשנה השביעית אפילו על ה"תוספת".

ונסיב לה, והוא חזר והביא תלמודא, לימוד

מן הכתוב, **לפטורא**, שאין חייבים מלקות על ה"תוספת".

והוסיף רב דימי: **ולא ידענא**, איני יודע מאי "תלמודא" מהו הלימוד לפטור, ומאי "תוספת", ובאיזה תוספת הוא דן בכלל.

ומביאה הגמרא שני ביאורים שונים, מה היתה השאלה במלקות על "תוספת", ומהו הלימוד מן הכתוב לפטור:

רבי אלעזר אמר: האי "תוספת" היינו חרישה בשביעית. וקרי לה "תוספת" כיון שאינה מפורשת להדיא בתורה, אלא ילפינן לה מכלל ופרט וכלל⁽³⁵⁾.

והכי קאמר, כך אמר השואל בארץ ישראל:

יכול ילקה על החרישה בשביעית, היות דאתיא חרישה מלימוד של "כלל ופרט וכלל".

ונסיב, וחזר והביא ליה **תלמודא**, את הלימוד דלעיל [בעמוד הקודם], **לפטורא**. שרק על

בצירה וזמירה חייב, וחרישה לא.

וכך הוא הלימוד דלעיל: **דאם כן**, שלוקה על כל התולדות — **כל הני פרטי** של זריעה וזמירה, וקצירה ובצירה אסור, **למה לי** לכתוב ולפרוט?

אלא, מכאן אתה למד שבא הכתוב למעט שאר תולדות, לפטורן.

ואילו **רבי יוחנן אמר**: האי "תוספת" — הם **ימים שהוסיפו חכמים** לאיסור לפני ראש השנה של שביעית.

והכי קאמר השואל בארץ ישראל: **יכול ילקה על עבודה ב"תוספת שביעית"** בימים שלפני ראש השנה, היות דאתיא שהיא נלמדת מ"בחריש ובקציר תשבות"⁽³⁶⁾.

ונסיב לה **תלמודא לפטורא**, כדבעינן למימר לקמן. שביטלו את התוספת, היות ולומדים בגזירה שוה משבת, שאין צריך להוסיף לפנייה.

הפשוטה של "תוספת" שנקט רב דימי, ועיין חידושי הגרע"ק איגרא. ובתירוץ השני כתבו, שזוהי באמת כונת הגמרא, לפשוט מכאן שרבי אלעזר הוא הפוטר בחרישה ממלקות.

36. הקשו התוס', איך יתכן לחייב מלקות על עבודה בקרקע בזמן תוספת שביעית, והלא כל איסורה לא נלמד אלא מ"בחריש ובקציר תשבות", שהוא עשה בלבד, ואין בזה לאו כלל. ותירצו, שגדרה של "תוספת שביעית" הוא, שכאילו השביעית מתחלת מאז, וכיון שבשביעית עצמה נאמרו לאוין על עבודות הקרקע, הוא הדין לתוספת שלפניה, שיש לה את כל דיני השביעית. ועיין בריטב"א. ולקמן בהערה 41

35. הקשו התוס', אם כן נפשוט מכאן שרבי אלעזר הוא הסובר לעיל שאינו לוקה על חרישה, ולכן פירש גם כן באופן זה את דברי רב דימי. ותירצו, מאחר ורבי אלעזר היה פשוט בעיניו שתוספת שביעית אסורה ולוקין עליה, אם כן בעל כרחו הוצרך לפרש דברי רב דימי לענין חרישה, ואמנם הוא עצמו יתכן שמחייב מלקות בחרישה, מכל מקום פירש כן דברי רב דימי אף על פי שאינו מודה לדבריו [אבל מדברי רבי יוחנן אין לפשוט שהוא סובר שלוקין על חרישה, ולכן לא פירש דברי רב דימי לענין מלקות של חרישה, שהרי אפילו אם הוא סבור שאין לוקין, מכל מקום היה נראה לו יותר לפרש דברי רב דימי לענין תוספת, שכן היא המשמעות

והוינן בה: מאי "ימים שלפני ראש השנה"? ומבארין: כדתנן בתחילת מסכת שביעית: עד מתי חורשין בשדה אילן בערב שביעית?

בית שמאי אומרים: כל זמן שהחרישה יפה לפני של שישית. שהחרישה מועילה לפירות שגדלו בששית, וזמן זה הוא קרוב לחג השבועות. אבל אחר כך אסור לחרוש משום שהוא מכין את הקרקע לקראת הגידול בשנה השביעית, והוי כמתקן פירות שביעית⁽³⁷⁾.

ובית הלל אומרים: חורשין עד העצרת, עד חג השבועות, והם מקילים מעט מבית שמאי⁽³⁸⁾.

וקרובים דברי אלו להיות כדברי אלו, שלא החמירו בית שמאי על בית הלל אלא בתקופה קצרה שלפני חג השבועות.

ועד מתי חורשין שדה הלבן, שדה תבואה, ערב שביעית?

משתכלה הליחה. עד שתכלה לחלוחית הקרקע מהגשמים של השנה השישית. כי רק בזמן הגשמים מועילה החרישה לזריעה של אותה שנה [הששית].

והיינו, כל זמן שבני אדם חורשין כדי ליטע מקשאות ומדלעות, שצריכים לקישואים ודלועים רטיבות יתירה כדי שיבשילו לפני שביעית. ואף שהוא אינו עתיד לזרעם, הרואה אומר שהוא חורש כדי ליטע קישואין, ואינו נראה כמתקן שדהו לשביעית.

אבל אחר כך אסור, משום שהוא נראה כחורש לצורך שביעית.

רבי שמעון חולק, ואומר: אם כן, שתלוי הדבר בזמן שחורשין בני אדם ליטע במקשאות – נתנה תורה שיעור לזמן שמותר לחרוש לכל אחד ואחד בידו. כי לא הכל חורשים למקשאות באותה שעה, ונמצא שלאחד מותר לחרוש בשעה שלחבירו אסור כבר לחרוש.

ואין התורה נותנת דבריה לשיעור לכל אחד ואחד.

אלא, זמן קבוע יש אף בשדה הלבן, והוא עד הפסח. וכיון שרוצה לזרעה אחר החרישה, וצריך לחלוחית רבה, לא יחרוש אחר הפסח, שלרוב חסר אז בלחלוחית, ויחשבו הרואים שאין חרישתו לזריעה כעת אלא לצורך השביעית.

נבאר, איך הדין לענין מלקות לפי מסקנת הסוגיא.

37. הר"ש [שביעית ב ב] מבאר, שאף על פי שהחרישה נאסרה בתוספת שביעית, כלשון הכתוב "בחריש ובקציר תשבות", מכל מקום אין איסור בחרישה אלא כשעושה כן לצורך פירות שביעית, אבל אם חורש לצורך פירות שישית, לא יתכן כלל לאסור אפילו בשלושים יום שלפני

ראש השנה [שאז הוא זמן התוספת מן התורה, כמבואר לקמן]. ומבואר מדבריו, שאין דין תוספת שביעית כתוספת שבת ויום טוב, שבהם דין התוספת הוא לאסור כל מלאכה, אפילו אינה לצורך שבת כלל. ועיין אגרות משה [יו"ד ג קל] שהאריך בענין זה.

38. התוס' מבארים, שזמן זה הוא מאוחר יותר מזמן של בית שמאי, ולכן לא נמנית מחלוקת זו

אשתומם, שתק רבי אבהו, וחשב **כחדא** **שעה** מה יענה על שאלת רבי זירא.

ואחר כך **אמר ליה: אימור, כך התנו שמאי** והלל **ביניהם** בשעת התקנה: **כל הרוצה לבטל את התקנה של תוספת לפני שביעית** — **יבא ויבטל!** (39)

ומקשינן: וכי תוספת שביעית, תקנה **דידהו** **היא**, והם התנו שיכולין לבטלה?!

הלא אסור מלאכה בקרקע בתוספת שביעית, **הלכה למשה מסיני היא**, ואי אפשר להתנות שיוכלו לבטלה?!

דהרי **אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן משום רבי נחוניא איש בקעת בית חורתן: על** שלש הלכות נשאלו בבית המדרש מנין המקור שלהם מן התורה. והשיבו שהלכה למשה מסיני הן. ואלו הן.

“**עשר נטיעות**”, יש היתר מיוחד לחרוש שדה אילן, שיש בו עשר נטיעות של אילנות צעירים, עד ראש השנה [אך סתם שדה אילן אסור לחרוש בו עד ראש השנה, מחמת הדין של תוספת שביעית].

ההיתר המיוחד הזה נובע מהצורך שלהם לטיפול שוטף, ומבלעדי זאת הם יתייבשו

ובשדה האילן הנטוע מכבר, חורש עד העצרת. שאין שדה האילן צריכה קרקע לחה, ומטרת החרישה היא לקלוט מים בעומק, וצורך שנה ששית היא.

נמצינו למדים כי ה”ימים שלפני ראש השנה” הם: החל מפסח בשדה תבואה, והחל מעצרת בשדה אילן.

ואמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: רבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו, של פסח בשדה תבואה ושל עצרת בשדה האילן, ובטלום, והתירו לחרוש עד ראש השנה.

והמחלוקת בשדה הלבן היא כמחלוקת בית שמאי ובית הלל בשדה אילן. תנא קמא אמר משתכלה הליחה הוא כבית שמאי, שתלוי בזמן היפה לפרי, ורבי שמעון כבית הלל, שקבע זמן קצוב לעונה זו.

אמר ליה רבי זירא לרבי אבהו, ואמרי לה ריש לקיש לרבי יוחנן: רבן גמליאל ובית דינו — היכי מצו מבטלי תקנתא [שלא לחרוש מפסח ומעצרת] דבית שמאי ובית הלל?!

והא תנן: אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו, אלא אם כן היה גדול ממנו בחכמה ובמנין.

וחומרי בית הלל.

39. מבארים התוס', שכאשר תיקנו תוספת זו, חששו חכמים שמא לאחר זמן יבואו דורות שיתקלקלו קרקעותיהם אם לא יחרשו מפסח ומעצרת, ולכן התנו שיהיו יכולים לבטל תקנה זו של תוספת.

מקולי בית שמאי וחומרי בית הלל. אבל בהגהות הגר”א הביא מירושלמי שביעית להיפך, שזמן בעצרת הוא מוקדם לזמן בית שמאי, ומכל מקום, מאחר שיש שנים שבהן הליחה כלה כבר קודם עצרת, וכבר אין תועלת לפירות שישית מחרישה זו, ואז בית הלל מקילים יותר, לכן לא נמנה עם קולי בית שמאי

וימותו.

אך לא כל שדה של אילנות צעירים מותר בחרישה, אלא רק אם יש בו עשר נטיעות בשטח של בית סאה [שהיא חמישים על חמישים אמה], ובתוכה מפוזרות באורך ורוחב באופן שוה עשר נטיעות צעירות.

"ערכה" מצוות הקפת המזבח בערבה [חוץ מערבה שבלולב, שהיא מפורשת בתורה].

ו"ניסוך המים", שמנסכין עם תמיד של שחר בימות חג הסוכות גם נסוך המים.

ושלשתן אינן הלכות המפורשות בתורה אלא הלכה למשה מסיני הן.

ועתה מניחה הגמרא, שההלכה למשה מסיני אסרה את הזקינות והתירה את הנטיעות.

ואם כן, מוכח שאין תוספת שביעית חידוש שתקנהו חכמים, אלא הוא הלכה למשה מסיני, ומכוחה נאסרה עבודה קודם שביעית. ותיקשי, איך ביטל רבן גמליאל ובית דינו איסור זה.

ומתרצינן: אמר רבי יצחק, כי גמירי הלכתא למשה מסיני שיש להוסיף על השביעית ואין חורשין שדה אילן רגיל עד ראש השנה, היינו רק שאין חורשים שלושים יום לפני ראש השנה. אבל עד אז מותר מן התורה לחרוש.

ואתו הני, הלל ושמאי, ותקון לאסור חרישה החל מפסח בשדה הלבן והחל מעצרת בשדה האילן.

ואתנו, והתנו רק בתקנה דידהו, שכל הרוצה לכבול את התקופה שהוסיפו בתקנה יבוא ויבטל.

וכשבטלה רבן גמליאל, עדיין נשאר איסור חרישה שלושים יום קודם ראש השנה מהלכה למשה מסיני.

ומקשינן: וכי הני שלושים יום לפני ראש השנה מהלכתא למשה מסיני נינהו הם נלמדים?

והלא קראי נינהו!

דתניא: [שמות לד'] "בחריש ובקציר תשבות".

הפסוק הזה מתחיל בענין שבת: "ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות". אך את סופו, "בחריש ובקציר תשבות", מעמידה הגמרא שהוא מדבר בשביעית.

כי אם אינו ענין לשבת, היות ובשבת אסורות כל המלאכות ולא רק קציר וחריש, תנהו ענין לשביעית.

רבי עקיבא אומר: אין צריך פסוק זה כדי לומר ללמד את האיסור בחריש ובקציר של השנה השביעית.

שהרי כבר נאמר לגבי שביעית [ויקרא כה] "שדך לא תזרע, וברמך לא תזמור"⁽⁴⁰⁾.

אלא קרא "בחריש ובקציר תשבות" בא לאסור את החריש של ערב שביעית.

לא היינו יודעים לאסור חרישה אם לא היה נזכר כאן "בחריש". ותיצו, שעיקר דרשת רבי עקיבא

40. הקשו התוס', הרי שנינו לעיל, שאין לנו לאסור אלא אותם המפורשים בכתוב, ואם כן,